

УДК 378:37.011.3-051:78.085:005.336.2(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/68-2-17>

Арсенія ТЕРЗІ,
orcid.org/0009-0008-1561-0131
аспірантка кафедри музичного мистецтва і хореографії
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
(Одеса, Україна) *arseniya52@gmail.com*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМПОЗИЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ХОРЕОГРАФІЇ

Статтю присвячено актуальній проблемі у галузі мистецької освіти – формуванню композиційної компетентності викладачів-хореографів як постановників, зокрема визначенню та обґрунтуванню педагогічних умов формування досліджуваного феномену у контексті сучасної хореографії.

Проаналізовано характерні ознаки сучасної хореографії, такі як відкритість до новаторських підходів у руховій експресії, експериментальний характер у використанні простору та тіла танцюристів, активне використання абстрактних концепцій для передачі емоції та ідей. Висвітлено стрімке розширення на платформі взаємодію та інтеграції з суміжними мистецькими галузями, що збагачує змістовність хореографічних композицій та надає художньої цілісності та єдності їх структурним елементам і драматургії.

Доведено, що композиція є вищою формою творчої практики діяльності викладача як постановника. Вона є складним, комплексним, багатофункціональним та, іноді, й миттєвим процесом, що включає в себе органічне поєднання рухів музики, візуальних елементів у художньо-комунікативному просторі для створення і втілення виразної сценічної постановки. Висвітлено, що хореографічна композиція ґрунтується на унікальних хореографічних концепціях, виражає сучасні ідеї засобами інноваційних технологій.

Розкрито поняття «композиційна компетентність майбутніх викладачів хореографії» як постановників, що є інтегральним динамічним утворенням, яке формується у мистецько-комунікативному освітньому середовищі. Означена компетентність базується на набутті інтегрованих міжмистецьких знань у галузях хореографічного, музичного, образотворчого, декоративно-прикладного та інших видів мистецтва; включає уміння, навички та досвід практичного використання набутих міжгалузевих знань у композиційно-постановній діяльності через прояв професійно значущих якостей хореографа як постановника.

Презентовано і обґрунтовано педагогічні умови ефективного формування композиційної компетентності майбутніх викладачів хореографії.

Першою умовою визначено стимулювання уяви, фантазії, творчого мислення як ресурсів створення художньо-образної композиційної концепції хореографічного твору. Ці елементи актуалізують інспіраційно-концептуальний компонент, оскільки сприяють накопиченню емоційно-інтелектуальної, образно-уявленої та мистецько-кознавської інформації (у вигляді знаків, символів, образів, асоціацій, музичного матеріалу та іншого), а також дослідженню цієї інформації для створення хореографічної концепції як мистецького твору.

Друга умова спрямована на створення художньо-креативного освітнього середовища з використанням хореографічних інсталяцій та візуалізацією архітектоніки композиції, використовувати емоції та інтуїцію, інтегрувати різні аспекти мистецтва в єдине ціле в процесі пошуку і знаходження нестандартних рішень проєктивно-хореографічних задач. Третя умова передбачає використання синергійного ефекту художньо-інтерпретаційної полікомунікації в процесі експресивного втілення хореографічної композиції. Така колективна діяльність постановника і виконавців створює атмосферу співтворчості та полікомунікації, що є джерелом натхнення та художньої експресії задля успішного втілення авторської композиційної концепції.

Четвертою умовою визначено здійснення виконавсько-композиційного моніторингу з метою коригування і вдосконалення хореографічного твору, що допомагає визначити якість втілення авторського художнього задуму, ідеї та виразності їхньої хореографічної інтерпретації, ідентифікувати недоліки та визначити шляхи їх успішного подолання, що сприяє подальшому вдосконаленню хореографічної композиції.

Ключові слова: майбутні викладачі хореографії, сучасна хореографія, композиційна компетентність, педагогічні умови.

Arseniia TERZI,

orcid.org/0009-0008-1561-0131

Graduate student at the Department of Music Art and Choreography
South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky
(Odesa, Ukraine) arseniya52@gmail.com

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF COMPOSITIONAL COMPETENCE OF FUTURE DANCE INSTRUCTORS

The article is dedicated to the current issue in the field of art education – the development of compositional competence of dance instructors as choreographers, including the definition and justification of pedagogical conditions for the formation of the researched phenomenon in the context of contemporary choreography. The characteristic features of contemporary choreography have been analyzed, such as openness to innovative approaches in movement expression, experimental nature in the use of space and dancers' bodies, as well as active use of abstract concepts to convey emotions and ideas. The rapid expansion and constant interaction with related artistic fields have been highlighted, giving contemporary choreography a modern and open character.

It has been proven that composition is the highest form of creative practice for an instructor as a choreographer. It is a complex and multifunctional process, sometimes instantaneous, involving the organic combination of movements, music, and visual elements in an artistic-communicative space to create an expressive stage setting. It is emphasized that choreographic composition is based on unique choreographic concepts, expressing modern ideas through innovative technologies.

The concept of "compositional competence of future dance instructors" as choreographers is disclosed, which is an integral dynamic formation formed in the artistic-communicative educational environment. This competence is based on the acquisition of integrated interdisciplinary knowledge in the fields of choreography, music, visual arts, decorative-applied arts, and other forms of art. It includes the ability, skills, and experience of practical application of acquired interdisciplinary knowledge in compositional-directorial activities through the manifestation of professionally significant qualities of a choreographer as a director.

The article presents and substantiates the pedagogical conditions for the effective formation of compositional competence of future dance instructors. The first condition is the stimulation of imagination, fantasy, and creative thinking as resources for creating an artistic-imaginary compositional concept of a choreographic work. These elements actualize the inspirational-conceptual component, as they contribute to the accumulation of emotional-intellectual, imaginative, and art-historical information (in the form of signs, symbols, images, associations, musical material, etc.) and to the study of this information for the creation of a choreographic concept as a work of art.

The second condition is aimed at creating an artistic-creative educational environment using choreographic installations and visualization of the architecture of the composition, using emotions and intuition, integrating various aspects of art into a whole in the process of searching for and finding non-standard projection-choreographic tasks. The third condition involves the use of the synergistic effect of artistic-interpretative polycommunication in the process of expressive embodiment of the choreographic composition. This collective activity of the director and performers creates an atmosphere of co-creation and polycommunication, which is a source of inspiration and artistic expression for the successful implementation of the author's compositional concept.

The fourth condition is the implementation of executive-compositional monitoring for the purpose of adjusting and improving the choreographic work, helping to determine the quality of embodying the author's artistic intent, ideas, and expressiveness of their choreographic interpretation, identify shortcomings, and determine ways to successfully overcome them, which contributes to further improvement of the choreographic composition.

Key words: future dance instructors, contemporary dance, compositional competence, pedagogical conditions.

Постановка проблеми. У сучасному світі хореографічне мистецтво є надзвичайно привабливим та затребуваним видом художнього виконавства серед дітей та молоді, а також потужним ресурсом розкриття їхнього творчого потенціалу, художнього самовираження. Завдяки забезпеченню балансу емоційної, інтелектуальної, естетичної та фізичної сфер особистості, мистецтво хореографії сприяє її гармонійному розвитку через вираження власних емоцій, відчуттів символікою мови рухів, пластичного інтонування. Отже, у такому контексті актуальності набуває проблема підготовки компетентних фахівців-хореографів, здатних до

здійснення багатоаспектної, поліфункціональної, інтегрованої композиційно-хореографічної діяльності, структура якої охоплює викладацьку, постановчу (балетмейстерську) та менеджерську професійні функції фахівців у галузі хореографії. Це набуває особливої актуальності у галузі сучасної хореографії, яка характеризується наявністю різноманітних нових форм, стилів, напрямів, жанрів та розмаїттям хореографічної лексики тощо. Все це вимагає від викладача-хореографа гнучкості, мобільності, професійної компетентності щодо створення оригінальних, креативних власних авторських хореографічних композицій.

Попри те, що у науково-методичній літературі приділено достатньо уваги питанням діяльності балетмейстера, проблема формування саме композиційної компетентності майбутніх викладачів хореографії у контексті сучасної хореографії залишається ще мало дослідженою. Зокрема, поза увагою науковців залишається проблема визначення педагогічних умов формування композиційної компетентності майбутніх викладачів-хореографів як постановників у контексті сучасної хореографії.

Аналіз досліджень. Трансформаційним змінам хореографічного мистецтва загалом та творчості балетмейстерів, зокрема в контексті суспільних історичних впливів присвячені праці (Л. Андрощук, М. Коростельової, К. Лук'яненко, А. Підлипської, О. Петрика, О. Плахотнюка, Н. Семенової, Ю. Станішевського, О. Чепалова, Д. Шарикова, Є. Яніни-Ледовської та інших). Етапи та особливості побудови хореографічних творів в контексті роботи балетмейстера представлені в працях (А. Кривохижі, Б. Колногузенка, О. Лань). Особливості сучасної хореографії, композиції досліджували науковці-хореографи (О. Бігус, О. Бойко, І. Герц, О. Кебас, О. Мікулінська, Л. Мова та інші).

Мета статті – полягає у визначенні та обґрунтуванні педагогічних умов, які сприятимуть формуванню композиційної компетентності майбутніх викладачів хореографії.

Виклад основного матеріалу. Сучасна хореографія – це ціла філософія, що відкриває світ нових можливостей та ідей. Вона об'єднує в собі творчість, експеримент та соціальний контекст, роблячи це мистецтво особливим та важливим компонентом сучасної культури. Сучасне мистецтво танцю активно використовує елементи імпровізації, надаючи виступу непередбачуваності та унікальності. Сучасна хореографія характеризується експериментами з рухами та формами, що дає можливість виконавцям та хореографам виразити свою індивідуальність через рух та виразність. (Бігус та ін., 2017: 56).

Часто вистави сучасної хореографії мають інноваційну сценографію та використовують сучасні технології, надає велику свободу виразу та інтерпретації, щоб створити неповторну атмосферу. Важливим аспектом в сучасній хореографії є також взаємодія з іншими мистецькими галузями, такими як музичне, образотворче, декоративне, театральне мистецтва тощо, що розширює можливості хореографії та надає їй нові виміри.

Композиційна компетентність майбутніх викладачів-хореографів як постановників формується у мистецько-комунікативному освітньому

середовищі. Поняття «композиційна компетентність викладача-хореографа» ми визначаємо як інтегральне динамічне особистісно-фахове утворення, яке забезпечує здатність фахівця до створення і виконавської реалізації, оригінальної авторської концепції хореографічного твору. Формування досліджуваного феномену у майбутніх викладачів хореографії як постановників здійснюється на основі міжмистецького синтезу знань, умінь, навичок, уявлень, досвіду з галузей хореографічного, музичного, образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва тощо, через прояв професійно значущих якостей постановника як викладача-хореографа, постановника-репетитора, сценариста-режисера.

Структурними компонентами формування композиційної компетентності майбутніх викладачів хореографії ми визначили інспіраційно-концептуальний, хореографічно-проектувальний, репетиційно-рефлексивний і виконавсько-інтерпретаційний, для ефективного формування яких необхідно створити відповідні педагогічні умови.

На думку О. Бикова, педагогічні умови представляють собою комплекс зовнішніх чинників та обставин, які впливають на протікання педагогічного процесу та сприяють реалізації педагогічних цілей. Вони зумовлюють сукупність можливостей, пов'язаних з вибором змісту, форм, методів, прийомів та засобів управління навчанням (Бикова, 2016).

Створення хореографічної композиції є вищою формою творчої практики, складним та, іноді, й миттєвим процесом. «Пусковим механізмом», який породжує у хореографа-постановника художній задум, викликає бажання виразити ідею, намітити сюжетні лінії хореографічної концепції, на нашу думку, виступає інспірація (від *лат.* натхнення, навіювання). Інспірація в хореографії може мати різноманітні джерела: це може бути музика, поезія, образи природи, соціальні аспекти, особистісно-життєвий досвід чи, навіть, символи, знаки, абстрактні концепції тощо. Складовими, механізмами інспірації є творче мислення, асоціації, фантазія, уява, тощо, які сприяють генерації унікальних ідей в процесі створення концепцій хореографічних композицій.

Творче мислення у науковій літературі (А. Маслоу, Дж. Гілфорд) протрактовується як когнітивний процес, під час якого особистість здатна створювати нові та оригінальні ідеї, вирішувати проблеми в різних аспектах життя. В ході вивчення творчості, психологи розглядають різні аспекти явища, такі, як генерація ідей, коли творчі індивіди виходять за рамки стандартних обмежень

і шаблонів, здатність до асоціацій, де творче мислення включає в себе уміння встановлювати неочікувані зв'язки між різними явищами, ідеями, концепціями (Guilford et.). Асоціативний аспект творчого мислення виявляється у здатності встановлювати неочікувані зв'язки між різними художніми елементами. Це дозволяє хореографам створювати виразні, унікальні та значущі твори мистецтва, які вражають та надихають виконавців та глядачів, і водночас відображають глибокий художній задум.

Складовими творчого мислення є уява та фантазія. На думку І. Канта, Дж. Гілфорда уява – це здатність споглядати предмет без його присутності, та вказували на притаманну їй спонтанність, тобто довільність і незалежність від будь-яких інших чинників, окрім самої себе. Уява надає можливість пізнавати світ поза межами прямих сприйняття та відчуттів, розкриваючи нові горизонти розуміння та творчого вираження. У контексті даного дослідження уява важлива для створення художньої концепції хореографічної композиції, тому що виступає як потужний когнітивний інструмент, здатний створювати власні образи, унікальні ідеї, та дозволяє втілити фантазії, створити образи, які є недосяжними в реальності. Фантазія дозволяє створювати абстрактні форм, які відображають почуття або ідеї, використовувати нестандартні рухи, унікальні взаємодії між виконавцями, додавати неочікувані зміни та варіації у хореографії, що відкриває безмежний простір для творчості.

Творче мислення, фантазія та уява актуалізують інспіраційно-концептуальний компонент, оскільки сприяють накопиченню емоційно-інтелектуальної, образно-уявленої та мистецькознавської інформації (у вигляді знаків, символів, образів, асоціацій, музичного матеріалу та іншого) для створення хореографічної концепції – мистецького твору. Тому першою умовою формування композиційної компетентності майбутніх фахівців хореографії ми визначили *стимулювання уяви, фантазії, творчого мислення як ресурсів створення художньо-образної композиційної концепції хореографічного твору.*

Наступна умова формування композиційної компетентності майбутніх викладачів хореографії пов'язана з мистецько-освітнім середовищем, у якому відбувається процес навчання здобувачів. Психологічна наука досліджує середовища як продукт і процес творчого самовдосконалення особистості, набуття практичного досвіду. У такому контексті середовище, зокрема мистецько-освітнє, через його зміст, технології навчання і художньої

комунікації є важливим для професійного становлення майбутніх викладачів-хореографів як сценаристів, режисерів-постановників, здатних проектувати креативні, оригінальні, художньо змістовні композиції та успішно їх втілювати засобами хореографії. Таке середовище створює платформу для художньо-творчого самовираження майбутніх фахівців, розвитку гнучкості мислення, використовувати емоції та інтуїцію, інтегрувати різні аспекти мистецтва в єдине ціле в процесі пошуку і знаходження нестандартних рішень проєктивно-хореографічних задач.

Однією з форм мистецтва, яка включає в себе створення об'єктів або композицій у просторі, зазвичай у виставкових приміщеннях, на думку науковців, є «інсталяція» – абстрактна конструкція, складний арт-проєкт або інтерактивна інсталяція, яка запрошує глядачів «тут і зараз» «спілкуватися», «взаємодіяти» з твором. Використання хореографічних інсталяцій у художньо-креативному освітньому середовищі сприяє створенню атмосфери співтворчості, особистісної залученості і співпричетності здобувачів до створення хореографічної композиції, здійсненню «безпосередньої» художньої комунікації постановника через хореографічний твір з усіма виконавцями.

Ефективним засобом формування композиційної компетентності, зокрема її проєктувально-хореографічного компонента є також візуалізація архітектоніки, яка «описує» композиційну організацію та структуру об'єкта. Перехід від інсталяції до архітектоніки дозволяє розглянути як сам процес творення, так і його структурні елементи. В науковому контексті архітектоніка – це концептуальний підхід до організації та структури елементів системи або твору, з метою забезпечення їхньої взаємодії та упорядкованості. У контексті мистецтва це може вказувати на спосіб організації елементів у хореографічному творі, його композиційну цілісність та внутрішню логіку його побудови. На думку Д. Шарікова архітектоніка це запис танцю, графічне зображення розміщення та пересування дійових осіб на танцювальному майданчику. Додатково включає музичну основу і аналіз – графічний малюнок побудови музичного твору, драматургії музичного твору, структури, поліфонії, стилю композитора тощо (Шаріков, 2010: 57).

Таким чином, другою умовою ми визначили *створення художньо-креативного освітнього середовища з використанням хореографічних інсталяцій та візуалізацією архітектоніки композиції.*

Сучасний постановочний процес є складним та інтегрованим, що має багато компонентів, які не можуть існувати окремо, зокрема взаємодія

між його учасниками в процесі створення і виконавського втілення хореографічної концепції, утворюючи синергійний ефект.

Термін «синергія» походить від грецького *synergeia* – співпраця, співдружність (2005: 356). В контексті хореографічного мистецтва, синергійний ефект може виникнути завдяки поєднанню різних компонентів, як-от: рухової експресії, емоційної виразності хореографічних образів, сюжетної драматургії, стильовідповідності музичного супроводу та сценічних декорацій, костюмів, світла тощо, як візуального доповнення і поглиблення сценографії хореографічної композиції, створення цілісного художнього образу, що допомагає утворити духовний резонанс виконавців із глядачами.

В хореографічному процесі взаємодія між виконавцями та викладачем-постановником може мати значущий вплив на емоційне «зараження» та позитивну мотивацію виконавців. Провідна ідея полягає у співтворчій праці над створенням майбутнього хореографічного твору, що включає в себе динамічний та креативний ефект. Така колективна діяльність постановника і виконавців створює атмосферу співтворчості в процесі художньо-інтерпретаційної полікомунікації як багатоканальної художньо-виконавської взаємодії та стає джерелом натхнення, художньої експресії, духовного об'єднання задля успішного досягнення мети – експресивного художньо переконливого втілення авторської композиційної концепції.

Одним з ключових аспектів полікомунікації є вербальна комунікація, де здобувач-постановник використовує слово для пояснення своїх ідей, художнього задуму концепції, особливостей хореографічної лексики як мистецької мови, засобів експресії виразу емоційної драматургії тощо. Це дозволяє виконавцям усвідомити, осмислити, краще зрозуміти і «пережити» художньо-образні і технічні задачі композиції.

До невербальної комунікації належать міміка, пантоміміка, жести, рухи, пози, їх динамічні зміни, які доповнюють емоційне наповнення, експресію інтерпретації композиції, утворюють певний смисловий підтекст хореографічного твору.

Аудіальна комунікація, яка включає в себе звукові сигнали, ритмічний біт та музичні елементи, також важлива для підкреслення темпу та ритму виконання. Це допомагає забезпечити синхронність рухів і створює відчуття спільності між постановником та виконавцями, що сприяє експресивній інтерпретації хореографічної композиції (Гавриляк, 2019).

Творчий взаємозв'язок і співробітництво здобувачів-постановників з танцюристами базується

на використанні потенціалу синергії полікомунікації, що є потужним ресурсом у формування композиційної компетентності майбутніх викладачів хореографії.

Тому третьою умовою формування досліджуваного феномену ми визначили *використання синергійного ефекту художньо-інтерпретаційної полікомунікації в процесі експресивного втілення хореографічної композиції*.

Хореографія, як виразне мистецтво передбачає постійну еволюцію та неперервний творчий пошук вдосконалення хореографічної композиції. Один з важливих етапів у процесі створення хореографічних творів полягає в систематичному аналізі, оцінці, корекції та прогнозуванні шляхів удосконалення майбутніх виконавських інтерпретацій авторської концепції. Таке постійне спостереження якості результатів виконавської реалізації хореографічного твору характеризує процес композиційно-виконавського моніторингу.

Такий моніторинг включає аналіз і оцінку якості виконавської техніки, взаємозв'язок рухів з архітектонікою та сценічною візуалізацією художньо-образного змісту, виразність музично-хореографічної драматургії твору як ключового чинника в сучасній хореографії, досягнення цілісності композиційної структури тощо. Мерс Каннінгем підкреслював, що творчість у хореографії полягає не лише у створенні, але й у постійному пошуку ідей для його покращення (Cunningham et al.).

Аналіз фідбеку (з англ. *feedback* – зворотній зв'язок, відгук, реакція) допомагає визначити якість втілення авторського художнього задуму, ідеї та виразності їхньої хореографічної інтерпретації, ідентифікувати недоліки та визначити шляхи їх успішного подолання. сприяє подальшому вдосконаленню хореографічної композиції. Отже, четвертою педагогічною умовою є *здійснення виконавсько-композиційного моніторингу з метою коригування і вдосконалення хореографічного твору*.

Висновки. Отже, створення сучасної хореографічної композиції є складним, інтегрованим, багатофункціональним процесом у творчій діяльності майбутніх викладачів хореографії, які виступають в ролі сценаристів, режисерів-постановників, викладачів-хореографів, постановників-репетиторів, менеджерів тощо. Сучасна хореографія відкриває перед викладачами-хореографії світ нових можливостей та ідей у мистецтві танцю, стимулює творчі експерименти з рухами та формами, змістовними лініями, драматургією, що дозволяє постановникам і виконавцям виразити свою індивідуальність.

Педагогічними умовами ефективного формування композиційної компетентності майбутніх викладачів-хореографів у контексті сучасної хореографії визначено: стимулювання уяви, фантазії, творчого мислення як ресурсів створення художньо-образної композиційної визначено такі: концепції хореографічного твору; створення художньо-креативного освітнього середовища з використанням хореографічних інсталяцій та візуалізацією архітектоніки композиції; використання синергійного ефекту художньо-

інтерпретаційної полікомунікації в процесі експресивного втілення хореографічної композиції; здійснення виконавсько-композиційного моніторингу з метою коригування і вдосконалення хореографічного твору.

Подальші наукові розвідки, на нашу думку, доцільно спрямувати на визначення методів і технологій ефективною реалізації педагогічних умов формування композиційної компетентності майбутніх викладачів-хореографів у контексті сучасної хореографії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бернадська Д. П. Сучасна хореографія в контексті синтезу мистецтв. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2013. №7. С. 78–86. URL : http://aphn-journal.in.ua/archive/7_2013/10.pdf (дата звернення : 25.09.23).
2. Бикова О. М. Педагогічні умови розвитку індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів хореографії у процесі фахової підготовки. *Молодь і ринок*. 2016. Вип. 8. С. 146–150.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В. Т. Бусел. Київ : ВТФ Перун, 2005. 1728 с.
4. Гавриляк Л. С. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця. *ЛОГОΣ. Мистецтво наукової думки*. 2019. Вип. 3. С. 70–73.
5. Горальський А. Теорія творчості. Львів : Каменяр. 2002. 144 с.
6. Мрака Н. М. Психологічні особливості формування літературної творчої уяви студентської молоді : автореф. дис.... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2011. 120 с.
7. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Педагогічна думка, 2001. 514 с.
8. Сучасний танець. Основи теорії і практики / О. О. Бігус та ін. : навч. посібник. Київ : Видавництво Ліра-Київ, 2017. 264 с.
9. Шариков Д. І. «Contemporary dance» у балетмейстерському мистецтві : навч. посібник. Київ : КиМУ, 2010. 170 с.
10. Copeland R. Merce Cunningham : the modernizing of modern dance. New York; London : Routledge, 2004. 304 p.
11. Guilford J. P. A psychometric approach to creativity. California : University of Southern California, 2005. P. 1–19.

REFERENCES

1. Bernadska, D. P. (2013). Suchasna khoreohrafiia v konteksti syntezu mystetstv [Modern choreography in the context of synthesis of arts]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues of humanitarian sciences*, 7, 78–86. Retrieved from http://aphn-journal.in.ua/archive/7_2013/10.pdf [in Ukrainian].
2. Bigus, O. O., & Manshilin, O. O. (Ed.). (2017). *Suchasnyi tanets. Osnovy teorii i praktyky : navch posibnyk [Modern dance. Basics of theory and practice]*. Kyiv : Vydavnytstvo Lira-Kyiv [in Ukrainian].
3. Busel, V. T. (Ed.). (2005). *(Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of modern Ukrainian languages]*. Kyiv : VTF Perun [in Ukrainian].
4. Bykova, O. M. (2016). Pedahohichni umovy rozvytku indyvidualnykh tvorchykh zdibnostei maibutnykh uchyteliv khoreohrafiu u protsesi fakhovoi pidhotovky [Pedagogical conditions for the development of individual creative abilities of future teachers of choreography in the process of professional training]. *Molod i rynek – Youth and the market*, 8, 146–150 [in Ukrainian].
5. Copeland, R. (2004). *Merce Cunningham : the modernizing of modern dance*. New York; London : Routledge
6. Guilford, J. P. (2005). *A psychometric approach to creativity*. (pp. 1–19). California : University of Southern California
7. Havryliak, L. S. (2019). Komunikatyvna kompetentnist yak skladova profesiinoi pidhotovky suchasnoho fakhivtsia [Communicative competence as a component of the professional training of a modern specialist]. *ЛОГОΣ. Mystetstvo naukovoi dumky – ЛОГОΣ. The art of scientific thought*, 3, 70–73 [in Ukrainian].
8. Horalskyi, A. (2002). *Teoriia tvorchosti [Theory of creativity]*. Lviv : Kameniar [in Ukrainian].
9. Mraka, N. M. (2011). Psykholohichni osoblyvosti formuvannia literaturnoi tvorchoi uiavy studentskoi molodi [Psychological features of the formation of literary creative imagination of student youth]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv : Institute of Psychology named after H. S. Kostyuk National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
10. Sharykov, D. I. (2010). «Contemporary dance» u baletmeisterskomu mystetstvi : navch. posibnyk [“Contemporary dance” in ballet master’s art : teaching. manual]. Kyiv : KyMU [in Ukrainian].
11. Yarmachenka, M. D. (Ed.). (2001). *Pedahohichni slovnyk [Pedagogical dictionary]*. Kyiv : Pedahohichna dumka [in Ukrainian].